EMBARGO TOT ZATERDAG 22 april 1978, 15.00 uur.
REDE JAN C. TERLOUW OP DE ALGEMENE LEDENVERGADERING VAN D'66, 22 APRIL 1978, BUITENSOCIETEIT, ZWOLLE.

Het staat er met de economie niet best voor. Dat hebben we al vaker gehoord van het Centraal Planbureau, maar dat betekent niet dat het niet waar is. Werelddelen, o.a. Europa, kijken aan tegen een hoge en nog toenemende werkloosheid en hebben grote financiele problemen. Nederland, dat het voor een groot deel moet hebben van z'n export, tobt er mee dat verschillende andere landen hun Industrie en handelsaktiviteiten beschermen. Bovendien is de gulden eigenlijk te duur, vooral omdat de dollar zo inzakt. Dat drukt weliswaar de invoerprijzen In ons land, en daarmee de inflatie, maar het maakt ook onze produkten in het buitenland onaantrekkelijk duur, Het Centraal Plan van 12 april verwacht een stijging van de werkloosheid in het komende jaar van 204 naar 215 duizend. Dat is het officiele cijfer, sterk geflatteerd door ons sociale stelsel en door niet-geregistreerde werkloosheid onder vrouwen.

Regeringen, deze maar ook de vorige, beroepen zich er op dat de moeilijkheden worden geimporteerd uit het buitenland. Van Agt is nu al bezig zich in te dekken voor als het sociaal-economische beleld van zijn regering vier jaar lang zou falen, door als een martelaar die het ook altijd moet bezuren, te wijzen op de ongeevenaarde moeilijkheden die hij op z'n bord krijgt. En van de VVD, kampioen puinrulmen, hoor Je helemaal niks meer als het gaat om een sociaal-economische Strategie. Puinruimen is dan ook ongeschoolde arbeid.

De werkelijkheid is natuurlijk dat de problemen die zich voordoen al een aanloop hebben van vele jaren, in alle bescheidenheid mag worden gezegd dat D'66 ook al jaren heeft gewezen op de structurels aard van die problemen, en ook al jaren probeert een verdedigingslijn op te bouwen -geen remedie voor alle kwalen, wel een uitgangsstelling die, indien toegepast, tot nieuwe ideeën en strategieën kan leiden. Maar als een partij zulke nieuwe problematiek te lijf wll met ondogmatische, onconventionele methoden, dan maken de politieke tegenstanders er zich het gemakkelijkst van af door te zeggen: die club heeft geen sociaal- economische vlsle, of; geen sociaal-economische beginselen.

Het algemene antwoord dat je hoort op de inzakkende wereld- handel is groei. Met

een produktiegroei. van 2,5 Si dit jaar houden we de werkgelegenheid niet in stand, zegt prof. v.d. Seid, directeur van het Planbureau. Daar heeft hij natuurlijk gelijk aan.
Hij concludeert dat een beleid gericht op kostenmatiging en hand- having van de binnenlandse koopkracht moet worden voortgezet. tja, dat zal waarschijnlijk wel helpen, maar het zegt zo weinig. Handhaving van de binnenlandse koopkracht. Dan zul je toch moeten weten wat de mensen willen kopen. Eh dan zullen die artikelen bij hun fabrikage ook een redelijke mate van arbeidsinzet moeten vragen, en niet voornamelijk moeten voortkomen uit kapitaalsinvesteringen.

Groei, zei de Europese top in Kopenhagen. Tot Juni '79 een economische groei van ^,5 %. En de Europese leiders kwamen ook tot de conclusie dat economische stabiliteit alleen mogelijk wordt, wanneer de industrielanden minder afhankelijk worden van energie-import. Daarvoor moeten we energie sparen en eigen energiebronnen zoals kernenergie ontwikkelen.

Allemaal niet zonder meer onwaar, maar het is allemaal het bewandelen van de oude paden. het gebruik van de oude instrumenten. En natuurlijk, D'66 is er de partij niet naar om maar abrupt haaks op de oude weg verder te gaan. Geforceerde ombuigingen leiden tot breuk. Maar er zijn nieuwe accenten nodig, nieuwe instrumenten, nieuwe opvattingen. Ik hoor ze niet. ik zie ze niet, het wetenschapsbeleid blijft in de ivoren toren en Economische Zaken blijft brandjes blussen.

Het Mc Crackenrapport van de OECD (augustus '77) toont aan dat er, om de werkgelegenheidssituatie van de 50-er en 6O-er jaren te handhaven, tussen '78 en '80 een groter deel van het Bruto Nationaal Produkt particulier geinvesteerd moet worden dan de afgelopen 20 jaar het geval is geweest. Dat zit 'm in de verhoogde in- vesteringskosten, o.a. door eisen die milieu en veiligheid stellen. Het is niet gewaagd om te veronderstellen dat zulke enorme investeringen er niet komen, en dat dus langs deze weg alléén het herstel van de werkgelegenheid er ook niet komt.

Maar er is meer. In een bijzonder belangwekkend betoog van de Engelse econoom Freeman voor TNO in november vorig jaar, zijn argumenten aangedragen waarom investeren alleen onvoldoende is, en technologische vernieuwing een onontbeerlijke nevenvoorwaarde is,

Je kunt nagaan, zei hij, hoe de verhouding is tussen investeringen in machines, en

de Investeringen in bedrijfsgebouwen. Het eerste betekent meestal rationalisatie, arbeidsuitstoot , terwijl Investeren in gebouwen leldt tot volume-[missing] tot het scheppen van werkgelegenheid.

Welnu, er is over de hele wereld een verschuiving in de verhouding tussen die beide, in de richting van investeren in machines, in rationalisaties.

Mechanische kasregisters worden electronische kasregisters, geeft Freeman als voorbeeld van rationalisaties. Dat gaat gepaard met 50 % minder werkgelegenheid in deze branche.

Banken en verzekeringen vervangen arbeid door electronica.

Mlsschien het meest opmerkelijke is dat investeerders in electronische apparatuur zich weer afwenden van de goedkope landen (lage loonkosten; Singapore, Honkong, Taiwan) en terugkeren naar de industrielanden. Om daar arbeldsplaatsen te scheppen? Mis.

De electronische technologle, eens zeer arbeidsintensief, is ook grotendeels geautomatlseerd en daardoor kapltaalintensief geworden.

Verhogen van de koopkracht, méér kopen van hetzelfde, zelfs méér investeren, is geen garantie meer voor verbetering van de werkgelegenheid. Ik herhaal: investeringen zonder meer, investeringen zonder wezenlijke technologische vernieuwing, zijn geen garantie voor verbetering van de werkgelegenheid. Dus groei zonder meer is dat ook niet.

Trouwens, er is ook nog zo iets als verzadiging. Er komt een eind aan de geweldige uitbreiding van de chemische industrie, zegt Freeman. Eens zijn alle metalen en houten voorwerpen vervangen door kunststoffen. Dan gaat de extreme groei er uit. Je kunt maar zo en zoveel kunstmest kwijt op een hectare. Dat heeft z'n grenzen.

Groei, zeggen de economen en de meeste politici zeggen het hen na.

Verhoging van de arbeidsproduktiviteit, automatisering, het leidt tot minder werk voor mensenhanden en mensenhersens, zeggen ze, en dat vang je alleen op met groei.

Zeker, zegt het D'66-programma, zeggen wij in de Kamer, maar kijk dan dieper, kijk waar die groei kan en waar hij mag. Ga na waar en hoe die groei echte behoeften kan vervullen en werkgelegenheid kan scheppen.

Ga na waar er nieuwe behoeften zijn en richt de technologische ontwikkeling op

vervulling van die behoeften. Als het bedrijfsleven z'n research richt op automatiseren, om de loonkosten te drukken (de buitenlandse concurrentie kan daartoe dwingen), laat de overheid dan stimulansen doen uitgaan om nieuwe produkten te maken, arbeidscheppende produkten.

Krimp waar het mag ook. Niet domweg méér van hetzelfde, maar produktie gericht op behoud, op besparing, op hergebruik van materialen, op vervulling van op te sporen nieuwe behoeften van een nieuw type consument in een post-industriele samenleving.

Wellicht wekt het enige verwondering dat ik voor dit toch vrij specialistische onderwerp op een algemeen congres van onze partij aandacht vraag. Ik meen dat te moeten doen, omdat

a) werkloosheid zo'n ernstig probleem is

b) het probleem niet (zoals velen nog steeds schijnen te denken) met een paar macro-economische maatregelen is op te lossen (overheidsuitgaven omhoog of omlaag, koopkracht verhogen of verlagen, rendementsverbetering bij het bedrijfsleven).

Minister van Aardenne (EZ) heeft op 30 maart voor de Nederlandse Natuurkundige Vereniging uiteengezet dat de Regering een prima innovatiebeleld voert. Met andere woorden, volgens hem hoeft er blijkbaar weinig te veranderen. We blijven rustig afglijden naar een verslechtering van de betalingsbalans, verslechtering van de exportpositie, veroudering van produktiemethode, verschraling van het produktiepakket.

We zijn onze vooraanstaande positie in de scheepsbouw kwijtgeraakt. In vergelijking met bij voorbeeld Japan zijn onze bouwmethoden nog steeds ambachtelijk in plaats van industrieel. Jarenlang hebben wij in de Karner gepleit voor technologische vernieuwing van produktie en produktiemethoden.

Men blijft liever brandjes blussen, bedrijven die werken met verouderde methoden in stand houden. En toen de voorstellen voor sanering van de zware machine- en scheepsbouw bekend werden - voorstellen die wellicht noodzakelijk, maar in ieder geval voor heel wat mensen rampzalig zijn - is er niet een Jjurnalist op de gedachte gekomen aan D'66 te vragen wat wij ook al weer jarenlang hebben gezegd over de structurele oorzaken van dit soort ontwikkelingen. En dat is dan ook nog een reden om het hier te berde te brengen.

We kijken naar het kabinet met een lichte verbazing. Zit het er echt? Zit het er nog?

Het doet nog steeds wat onwezenlijk aan, ook al omdat Van Kemenade en Pronk en zo de begrotingen die ze zelf indertijd hebben ingediend, behandeld hebben vanaf het spreekgestoelte voor Kamerleden. Al probeerden ze nog zo hard om kritisch te doen, om verschilpunten tussen het nieuwe en het oude beleid te vinden, het bleef mager en voor mij versterkte het meer het onderonsjes-effect van de politiek dan dat het de haarscherpe alternatieven van de oppositie in beeld bracht.

Laten we wel zijn, erg dramatlsch zijn de verschlllen nog niet tussen wat het kabinet Van Agt tot nu toe doet en wat een tweede kabinet Den Uyl gedaan zou hebben. De acht dissidenten in het CDA hebben blijkbaar toch hun functie. Ze zullen het binnen de CDA-fractie wel heftig oneens zijn, maar dat houden ze nog stil door over alle onderwerpen alleen Van Houwelingen te laten praten. Als die man 'ns griep krijgt, dan valt het kabinet.

Aangenomen moet worden dat het zo niet kan blijven. De VVD moet slikken tot ze blauw zien. Maar te veel slikken leidt tot stikken.

Tegen het eind van de formatie verweet Wiegel mij dat ik kiezersbedrog pleegde. Ik had het hele D'66-programma verkwanseld aan de PvdA. Enfln, u kent dat verhaal wel. In werkelijkheid hadden we alleen een er echt insnijdend compromis gesloten over de VAD, en daarover hebben we uitvoerlg verantwoording afgelegd naar buiten.

Moet je nu eens zien wat de VVD doet.

- De koppeling tussen netto minimumloon en sociale uitkeringen moest verbroken worden. Hij blijft bestaan (gelukkig).
- We moesten niet zo lastig zijn over levering van verrijkt uranium aan Brazilie. De regering is wél lastig, gedwongen door het parlement.
- Ex CIA-agent Agee mocht van staatssecretaris Haars en het CDA geen volledige rechtsgang krijgen.

De 'liberale' VVD stemde braaf met het CDA mee tegen een motie die om zo'n volledige rechtsgang vroeg.

- Volgens de VVD rooest er minstens / 15 mld bezuinigd worden.

Nu praat men over / 10 mld en zelfs dat moet ik eerst nog zien.

De VVD moet keer op keer door de pomp. Typisch een bijwagen van het CDA.

Met z'n acht dissidenten heeft het CDA zich eigenlijk een lumineuze positie

verworven. Het is een prachtig excuus om zich niet aan hun regeeraccoord met de VVD te hoeven houden. Die acht hebben dat immers niet onderschreven? Dat wist de VVD, en ze zijn toch met het CDA in zee gegaan. Wie goed luistert kan hier en daar in VVD-kringen nu al gemor horen. 'Confessionele polltiek', mompelen ze, en ze knarsen met hun met goud gevulde tanden.

Bij de Statenverkiezingen zijn VVD-stemmers weggevloeid naar het CDA. Het best zou zijn dat bij volgende verkiezingen de echt liberale, de vernieuwingsgezinde VVD-ers wegvloeiden naar D'66.

Dat blijft er een heldere, solide, niet-confessionele, conservatieve partij over, waar toch nog best heel wat mensen op zullen stemmen. Dat gun ik meneer Korthals Altes, die altijd zo waarheidsgetrouw over ons spreekt, best.

Van slikken komt stikken.

Het kabinet Den Uyl is gebroken op z'n zwakste schakel, het CDA, dat voortdurend dacht er onderdoor te moeten. Ik denk niet dat dit kabinet zal vallen door de acht dissidenten van het CDA.

Die zijn bekwaam ingepakt, door een van hen fractievoorzitter te maken. Het zal, denk ik, eerder de VVD zijn waar een crlsls door ontstaat, omdat die zich, als Aantjes en de zijnen de huldige lijn voortzetten, mateloos gefrustreerd zal gaan voelen.

Maar ja, wie kan in de toekomst kijken als het gaat om kabinetten? Als het CDA probeert het kabinet een niet al te conservatieve koers te laten varen, dan wordt de VVD gefrustreerd, maar tegelijkertijd ligt er voor de VVD na verkiezingen dan geen alternatief. En als de VVD het kabinet, en dus het CDA, verder naar rechts trekt, dan .., tja, dan bewijst de VVD nog eens haar behoudende aard.

Kortom, er is voor de VVD maar één plaats in de Nederlandse politiek: solide op de rechterflank.

Als je een redelijke partij bent, dan moet je een nieuw kabinet z'n kans geven. Niet te hard er tegenaan, dat kost alleen maar stemmen. We kunnen niet langer voorbij gaan aan onze nieuwe leermeester in de polltieke tactiek, de heer Van Agtt hoe zieliger en hulpelozer je doet, hoe succesvoller je bent.

Daarom, uit electorale overwegingen moet ik het wel zeggent ’t is een heel aardig kabinet. Het schijnt dat minister Tuinman het openbaar vervoer wil afschaffen, maar we

geven hem rustig een poosje z'n kans.

Het kabinet heeft natuurlijk ook wel een paar foutjes gemaakt.

- Ze hebben beslist over uitbreiding van de UCN in Almelo voordat ze het parlement hadden gehoord, en daarmee het Nederlands vetorecht verkwanseld,
- ze hebben een minister verspeeld bij het debat over de N-bom,
- ze hebben het overleg met de vakbeweging verstierd bij de saneringsvoorstellcn voor de grootmetaal,

maar daar staat tegenover

- dat Van Agt meteen al op bezoek is geweest bij Tindemans,
- dat ze de oude ministersploeg met koninklijke onderscheidingen hebben gedecoreerd,
- en dat ze gezorgd hebben voor een vroege Pasen.

De verrijking van uranium met behulp van de uitracentrifuge- methode in Almelo Is voor de fractie een groot probleem.

Ons partijprogramma steit het proliferatieprobleem - de verspreiding van kernwapens, o.a. met behulp van materialen die ter beschlkking komen bij het vreedzame gebruik van kernenergie - centraal, al spelen natuurlijk ook andere faktoren een rol.

Het grote dilemma, en dus het punt van voortdurende discussie is nu welke gedragslijn Nederland het meest de kans geeft om een aktief non-proliferatiebeleid te voeren.

- Is dat door rigoreus te stoppen met de verrijking van uranium, omdat onze industriele partners Croot-Brlttannie en de Bondsrepubliek weigeren waterdichte garanties af te dwingen bij levering aan derden, met name Brazilie,
- of is dat door, met maximale lastpakkerij, mee te blijven doen en een vinger in de pap te houden.

Op ons verzoek is dit probleem ook besproken door de D'66-Adviesraad. In dit stadium van de besluitvorming (die door de regering bepaald nogal onhandig tot stand komt) neemt de fractie het volgende standpunt in.

a) Aan de motie-van Houwelingen, die eist dat er concrete veillgheidsgaranties zijn voor er enig verrijkt uranium naar Brazilie wordt verscheept (voor ons een minimumvoorwaarde), moet onverkort worden voldaan.

b) Als hieraan niet wordt voldaan zal de basis aan het regeringsbesluit om de UCN-fabrlek in Almelo uit te breiden, ontvallen.

c) Of deze fabriek eventueel toch zal worden uitgebreid, hangt er van af of er mogelijkheden zijn om op een andere manier actief bij te dragen aan het niet-verspreiden van atoomwapens.

Een voorbeeld daarvan zou kunnen zijn dat Nederland samen gaat werken met landen die uraniumproducent zijn, maar eenzelfde, op non-prollferatie gebaseerd exportbeleid willen voeren als wij, of anders gesteld, dat we een bijdrage kunnen leveren aan de totstandkoming van een ander, op non-proliferatie gericht regiem in de wereld. Die suggestie heeft Brinkhorst vorige week gedaan.

De fractie kan zich op deze lijn verenigen en meent zich op deze wijze zo dicht mogelijk te bevinden bij de gevoelens die hlerover leefden op het programmacongres van vorig jaar en In de advlesraad.

Toen het ging over de uitbreiding van de UCN in Almelo was het kabinet te besluitvaardig, voor het overige zlt er geen opschiet in de besluitvorming.

Wij weten nog steeds niet wat het kabinet van plan Is met de VAD en met de regeling van de kinderbijslag en de kinderaftrek.

Het kabinet schijnt te overwegen om het wetsontwerp over de vermogensaanwasdeling in tweeen te knippen, waarvan de indiening en behandeling van een daarvan op de lange baan wordt geschoven.

Als dat zo is hebben wij daar bezwaar tegen. Wij geven het kabinet alsnog in overweging een oplossing te zoeken in de volgende richting

1. Het VAD-aandcel van de individuele deelgerechtigden wordt gebruikt voor verbetering van pensioenaanspraken; iedere deelgerechtigde wijst zelf een spaar- of verzekeringsinstelling aan die zijn VAD-aandccl zal bchcrcn.
2. Hct collectieve deel van de VAD wordt gebruikt voor verbe- tering van pensioencn voor alle burgers (dus ook voor zelf- standigen). Met narae is dat een cis van rechtvaardigheid als het gaat om het deel van de VAD dat afkomstig is uit de aard-gasbaten.
3. Er wordt geen nieuw apart centraal fonds ingesteld voor het collectieve deel van de VAD. Dit deel kan beter worden gestort In het AOW-fonds, zodat of de AOW-premie

omlaag, of de uitkeringen omhoog kunnen, dan wel een combinatie .van belde.

De vakbeweging bepleit voor het collectief deel van de VAD de instelling van een nieuw centraal vermogensfonds ten einde hiermee een tegenwicht tegenover grote financiers en geldinstellingen te kunnen bieden. De voorkeur van D'66 gaat er echter naar uit dit doel te bereiken zonder het gevaar In het leven te roepen van een nieuwe machtconcentratie bij een nieuw centraal fonds, namelijk door de bestaande spaar- en verzekeringsinstellingen te laten beheren door vertegenwoordigers van de spaarders en verzekerden, hetgeen waarschijnlijk in vele gevallen vakbondsbestuurders zullen zijn. Hierdoor wordt een spreiding van macht verzekerd.

Het wachten is op de Memorie van Antwoord op de Wet herstructurering van kinderbijslag en kinderaftrek. Ook daarover enkele opmerkingen.

a. Naar het schijnt wil de regering het draaipunt (het punt waarboven de nieuwe maatregelen nadelig worden) verhogen van het inkomen van de modale worknemer tot mensen mot een inkomen van / <*0.000,- per jaar.

D'66 is er een voorstander van dat gezinssubsidies zoveel mogelijk worden beperkt. Verhoging van het draaipunt levert minder bezuinigingen op. Als de regering daarmee uitkan, prima.

Wij zullen echter ons oordeel op moeten schorten, tot wij aan het totale bezuinigingspakket kunnen zien of deze bezuinigingen in de kinderbijslag/kinderaftrek-regeling gemist kunnen worden.

Het zal hoe dan ook polltieke moed vergen om bezuinigingen door te voeren.

b. Het zou zeer onrechtvaardig zijn om de dubbele kinderbijslag voor 16- en 17-Jarigen af te schaffen, zolang er geen sluitend stelsel van studlefinanciering is, ook voor die leeftjjdsgroepen.

Bezuinigingen moeten zoveel mogelijk gelijk worden gespreid en moeten niet op een vrij willekeurige categorie afgewenteld worden.

c. Zowel in de sociale als in de belastingwetgeving heeft D’66 zich altijd sterk gemaakt voor gelijke behandeling van allen die onder die wetgeving vallen. De herstructurering van kinderbijslag en kinderaftrek heeft met beide te maken.

Daarom zouden wij het bijzonder toejuichen als onder de nieuwe wet werknemers en zelfstandigen gelijk zouden worden behandeld. Daarvoor hebben wij in het voorlopig

verslag gepleit.

In de jaren van Keerpunt was er regelmatig overleg tussen de fracties van de PvdA en D'66. In te dienen moties werden voorbesproken, parlcmcntairc aktiviteiten werden gecoördineerd, zelfs over stemmingen word soms vooraf van gedachten gewisseld.

Zulk overleg is er nu niet meer. Natuurlijk valt in de Kamer het stemgedrag van PvdA en D'66 nogal eens gelijk uit, want beide partijen zitten in de oppositie. Daar steekt verder niets achter.

De PvdA heeft een andere stijl van oppositievoeren dan wij.
De pagina-grote advertentie, die de PvdA voor de Statenverkiezingen in de dagbladen zette, wekt natuurlijk mijn jalouzie op als ik denk aan het verkiezingsfonds dat er achter moet zitten, maar het is minder ondenkbaar dat D'66 oolt het geld zou hebben voor zo'n advertentie dan dat D'66 een dergelijke inhoud zou bedenken.

De PvdA heeft een nieuwe taktiek ontwikkeld, namelijk die van het dreigen. Dreigen met een interpellatie, dreigen met terugroepen van de Kamer van reces. Misschien bereiken ze er mee dat Van Agt 's nachts badend in z'n zweet wakker wordt en roept "Eutie, Eutie, ze doen het weer", maar als er dan toevallig een t.v.-camera in het slaapvertrek staat, levert dat het CDA weer stemmen op.

Wij proberen oppositie te voeren vanuit het bieden van een redelijk alternatief, een betere oplossing. Als het gaat om de NCO (Commissle voor de bewustwording ten

aanzien van ontwikkelingssamenwerking), dan keuren we niet
zonder meer af dat de minister een paar projecten niet heeft toegelaten voor subsidie, maar we zoeken naar een structuur waarin die NCO onafhankelijker kan werken.
Ais de Kamer debatteert over de zaak Kalma, dan veroordelen we niet het beleid van de procureur-generaal (de Kamer beoordeelt trouwens ministers, geen ambtenaren), maar we zoeken naar middelen om vrije meningsuiting ook voor ambtenaren in het algemeen veilig te stellen.

Dit zijn kleine punten, willekeurig uit te breiden, maar ze geven een mentaliteit aan. Constructie is bijna altijd beter dan destructie. We handelen zo, omdat het in de aard van ons politieke denken ligt, dus niet om het CDA ter wille te zijn. Want dat heeft geen zln. We weten o.a. uit de recente politieke geschiedenis dat het CDA bij kabinetsformaties maar één criterium hanteert, namelijk dat van de machtspositie. Dat D’66 een loyale

regeringspartner in het vorige kabinet was gewecst, deed niet ter zake. Strenge scheiding van Staat en kerk. Macht in de polltiek, ethiek in de kerk. Daartussen velliqe grenzen.

Wat mij betreft zal noch CDA, noch VVD, noch PvdA ons er nog toe kunnen verleiden polltiek te voeren-op een andere wijze dan de onze. Compromissen best, samenwerking accoord, maar de identiteit van D'66, daar laten we niet aan tornen.

We zullen de daden van het kabinet waakzaam en kritisch gadeslaan, voortdurend bereid om te zeggen hoe het volgens ons beter kan. Dan zien we wel hoe het 't kabinet vergaat. Ik ben benieuwd wie na Kruisinga nu het eerst moet lossen, misschien van de zomer bij de beslissingen over de bezuinigingen, als Van Agt naar de Tour de France is.

De identiteit van D'66 wordt steeds duidelijker. De plaats van D'66 In het politieke krachtenveld wordt steeds duidelijker, en aan die plaats ontstaat ook steeds meer behoefte.

Let wel, die plaats moet toch bevochtcn worden, het is niet een lege piek waar je maar in hoeft te trekken. We zullen ons- zelf moeten helpen, anderen doen het niet voor ons. De media concentreren zich grotendeels op de grootste partijen. Blijkbaar vindt men deze concentratie op hoofdstromingen het interessantste politieke verschijnsel van de tweede helft van de zeventiger jaren.

Het is ook interessant. Maar het allerinteressantst is misschien wel dat de kiezers weigeren zich te concentreren op drie hoofdstromingen. Hardnekkig, tegen de trend in, tegen de verwachting van iedere politieke commentator in, groeit D'66 in ledental, tot ver boven wat we oolt gehad hebben.

Wil het 10;000ste lid even opstaan?

D'66 helpt zichzelf, Het was te zien bij de uitslag van de Statenverkiezingen, waarbij bleek dat grotere activiteit van de leden leidde tot hogere scores. Afdelingen die een grote gemeenteraadsfractie willen moeten maar eens flink in de handen spuwen.

Mlsschien hadden sommigen een hogere uitslag voor D'66 bij de Statenverkiezingen verwacht. Het overkomt mij soms ook, dat optimisme met me op de loop gaat, als lk zie

- hoe goed onze mensen in de regio's zijn,
- hoe helder de gemeenschappelijke zin er in alle provincies uitspringt,
- hoe er een overvloed is aan nieuwe ideeen.

Als er al teleurstelling was over de verkiezingsuitslag op 29 maart, dan zal die nu wel zijn weggeebd. Want het resuitaat was - gezien de omstandigheden - uitzonderlijk goed. Op eigen kracht, zonder stunts, tegen Rietkerks tijdgeest in,
met een beduldend lagere, voor ons ongunstige, opkomst dan vorig jaar,
hebben we ons weten te handhaven.

Honderdduizenden mensen hebben het belangrijker gevonden opnieuw D'66 te stemmen dan partij te kiezen in het gevecht tussen Den Uyl en Van Agt. Daarin ligt vooral onze winst.

Pas na deze laatste verklezingen voel lk me er echt zeker van dat Nederland heeft besloten niet in te stemmen met een verdeling tussen conservatief liberalen, Christen democraten en socialisten. Men wenst ook de mogelijkheid te hebben om te stemmen op een partij waarin sommigen zich links liberaal voelen, anderen vrijzinnig democraat, maar waarin allen een redelijk, hervormend, op het individu gericht, beleid willen voeren, dat in al z'n facetten uiteindelijk er op neer komt dat de mensen, de bestuurders en de kiezers, democraten worden.

Langzaam maar zeker winnen we terrein. D‘66, idealistisch, toch
opvallend nuchter